

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКОЇ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ ПРИ ВЕДЕННІ ОБОРОННИХ БОЇВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ПЕРІОД 1941–1942 рр.

Проаналізовано роль та місце патріотичного та інтернаціонального виховання в Робітничо-Селянській Червоній Армії в період ведення оборонних боїв на території України у 1941–1942 рр. Розкриті основні протиріччя, форми та особливості виховного процесу через аналіз історичного матеріалу.

Ключові слова: пролетарський інтернаціоналізм, радянський патріотизм, військовий подвиг.

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності України розпочався новий етап теоретичного переосмислення місця та ролі патріотичного виховання в системі виховної роботи в ЗС України. Відсутність єдиної стійкої державної ідеології, неоднакове, навіть антагоністичне, сприйняття історичних подій та постатей формують досить еклектичне уявлення про фундаментальні основи патріотичної ідеї в армії, що, відповідно, створює проблему комплексу подолання внутрішніх протиріч, які визначають різні підходи до оцінки історичного минулого та перспектив обрання вектора стратегічного бачення патріотичного виховання нації та її Збройних Сил.

Актуальність визначення основної ідеї патріотичного виховання у ЗС України впродовж майже двадцяти років займає значне місце у наукових дослідженнях історико-філософського напрямку. Особливо багато дискусій точиться навколо подій Великої Вітчизняної війни, які поряд із блискучими зразками героїзму дали не менше зразків антипатріотичної поведінки воїнів.

Стан дослідження проблеми. В сучасний період особлива увага російської та української історіографії звернена на

Гула Руслан Володимирович, кандидат історичних наук, викладач кафедри, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Гула Р.В., 2012

дослідження особливостей функціонування та розвитку патріотичної ідеології як структурного елемента духовного єднання нації та армії. У цьому контексті слід зазначити величезний науковий внесок у розробку історичних основ воєнно-державної складової патріотизму сучасних українських дослідників В. Гриневича, М. Коваля, В. Короля, О. Лисенка, Ю. Ніколайця. Серед російських дослідників слід відзначити наукові розробки Г. Айрапетова, В. Дайнеса, В. Золотарьова та інших.

Метою статті автор визначає висвітлення особливостей функціонування системи патріотичного виховання в Робітничо-Селянській Червоній Армії у період ведення оборонних боїв на території України у 1941–1942 рр.

Незважаючи на те, що радянська держава, ідеологія якої ґрунтувалася на концепції класової боротьби та месіанської ролі визволення людства від експлуатації світового капіталу, здійснювала підготовку збройних сил до ведення бойових дій, початок війни був катастрофічним для воєнно-політичного керівництва країни. Величезні втрати людського потенціалу, озброєння та військової техніки, зруйнування інфраструктури стратегічних видів промисловості, великі воєнні поразки на операційних напрямках ведення бойових дій розкривають всю повноту трагічного розвитку подій 1941–1942 рр. на теренах України.

Період розвитку та трансформації патріотичної ідеології в армії, який ми розглядаємо, хронологічно збігається з початком Великої Вітчизняної війни та завершується 22 липня 1942 р., коли радянські війська залишили м. Свердловськ Ворошиловградської області, після чого вся територія України опинилася в зоні окупації німецько-фашистських військ та їхніх союзників.

На нашу думку, слід виокремити такі особливості системи патріотичного виховання в РСЧА у цей період:

- поступова відмова від домінування класового аспекту пролетарського інтернаціоналізму;

- акцентуація на пріоритетності значення чинника виховання ненависті до нацистських загарбників;

- виховання пильності, боротьба з дезертирами, зрадниками.

Особливості патріотичного виховання створили стійку конструкцію діалектичних протиріч, які, у свою чергу, сприяли подоланню застарілих, консервативних форм виховної

роботи та формували принципово нові підходи на ґрунті апробованих, дієвих механізмів впливу на патріотичну свідомість радянських воїнів. Це протиріччя між:

рудиментарними елементами пролетарської солідарності та патріотичними генетично сформованими у масовій свідомості основами захисту Батьківщини та ненависті до загарбників;

масовим героїзмом воїнів та загрозовими масштабами дезертирства, зради, здачі у полон;

між намаганням відобразити масштабність протиборства з ворогом та міфологізацією та ідеалізацією діяльності воєнно-політичного керівництва та успіхів Червоної Армії.

Формами прояву патріотизму у лавах РСЧА у початковий період війни були:

вірність військовій присязі та військовому обов'язку;

героїчні жертвні дії воїнів у боях;

ненависть до німецьких загарбників та помста за смерть рідних та бойових друзів.

Воєнно-політичний колапс першого етапу війни поставив під сумнів ті ідеологічні постулати пролетарського інтернаціоналізму, які до цього вважалися непохитними. Але апарат Головного управління політичної пропаганди Червоної Армії (ГУПП ЧА), який 21 червня 1941 р. очолив Л. Мехліс, у перші дні війни твердо дотримувався інтернаціоналістських поглядів. У Директиві ГУПП ЧА № 88 від 22 червня 1941 р. “Про розповсюдження заяви т. В.М. Молотова по радіо 22 червня 1941 р.” основним завданням структур політичної пропаганди визначено розповсюдження виступу Молотова серед військ округів, а також вимога “заяву перекласти, віддрукувати та перекинути на територію противника. ОдВО – на румунській, КОВО – на румунській та польській (мовах. – *Авт.*)” [1, 17]. Принципам інтернаціоналізму відповідала й директива ГУПП ЧА № 050 від 23 червня 1941 р. “Про систематичний випуск газет іноземними мовами” [1, 19]. Більш того, були спроби “революціонізації” німецьких солдатів. Серед затверджених 26 червня 1941 р. перших десяти гасел до німецьких солдатів, які були визначені директивою ГУПП ЧА № 96, були проголошені заклики до революційного виступу проти керівництва Німеччини: “Звергайте Гітлера, закінчимо війну!.. Запам'ятайте, що знищення кривавого керівництва

Гітлера та його поплічників – єдиний шлях до миру!”. Сакралізовано ілюзії класового братерства: “Німецькі солдати! Кому корисна війна проти Радянської Росії? Тільки поміщикам та капіталістам” [1, 27]. З липня 1941 р. листівки для нацистів мали заклик “Геть Гітлера!” [2, 12–14].

Лише 10 грудня 1941 р. директивою № 278 начальника Головного політуправління РСЧА Л.З. Мехліса в усіх військових газетах гасло “Пролетарі усіх країн, єднайтеся!” було змінено на “Смерть фашистським окупантам!”. Це було зроблено з метою усунення моментів дезорієнтації деяких військовослужбовців [3].

Незважаючи на спроби використання інтернаціоналістсько-класових закликів до противника необхідно підкреслити, що патріотичне виховання воїнів РСЧА ґрунтувалося на гаслі “Смерть фашистським загарбникам!”. Вже 2 липня 1941 р. у директиві ГУПП ЧА № 109 “Про використання брошур “На допомогу пропагандисту та агітатору” наголошено на обов’язкове використання в патріотичному вихованні червоноармійців брошур видавництва ГУПП ЧА, які формували почуття ненависті до окупантів [1, 32]. Серед гасел, які були затверджені директивою ГУПП ЧА № 123 від 12 липня 1941 р. в організації роботи з патріотичного виховання, вперше використали гасло “Смерть фашистській гадині!” [1, 37]. Після того як українські землі залишили радянські війська, активно використовується тема помсти німецьким загарбникам. Так, О. Довженко в журналі ГоловПУ РСЧА “Червоноармієць” так характеризує поведінку німців на окупованій території: “Тільки Німеччина на костях українського народу! – ось що планують німці сьогодні” [4].

Слід зазначити, що переважна більшість радянських воїнів вступала в бій, насамперед, з усвідомленням обов’язку захисту Батьківщини. Так, у донесенні начальника управління політичної пропаганди Київського особливого воєнного округу бригадного комісара Михайлова начальнику ГУПП ЧА від 22 червня 1941 р. о 13.00 вказано, що “моральний дух військ округу високий. Особовий склад повний ...ненависті до німецького фашизму”. У політдонесенні цього ж числа о 22.05 Михайлов доповідає про факти героїзму воїнів та зазначає, що “усі частини КОВО... самовіддано захищають кожен п’ядь радянської землі” [5, 32–33]. 23 червня 1941 р.

Михайлов звертає увагу на те, що “політико-моральний стан частин здоровий... Особовий склад частин... виявляє виключний героїзм та відвагу”. Підкреслено, що рівень дисципліни у військах значно зріс [6, 30]. 8 липня 1941 р. Михайлов доповідає начальнику ГУПП ЧА, що, “незважаючи на стомленість, настрої особового складу здоровий... політико-моральний стан льотно-технічного складу надзвичайно високий” [7, 18].

Вже через тиждень після нападу Німеччини на СРСР орган нацистської партії “Фьолькішер беобахтер” констатував, що “російський солдат перевищує нашого противника на Заході своїм презирством до смерті. Витримка та фаталізм примушують його триматися доти, поки він не буде вбитий в окопі або не впаде мертвим у рукопашному бою” [8, 37–38].

Реальну оцінку морально-політичного потенціалу, патріотизму Червоної Армії у боях за Україну в 1941 р. наведено у звіті начальника абверу тилу групи армій “Південь” Пертцборном: “Величезний сфінкс з червоною зіркою, з серпом і молотом скинув свою маску, і сили, які нам протистоять, є вкрай рішучою масою, котра у завзятті ведення війни становить дещо зовсім нове, якщо порівняти з нашими іншими противниками” [9, 86].

Поряд із реальними масовими проявами патріотизму, героїчних вчинків воїнів можна було спостерігати перші випадки боягузтва, шкурництва, зради, дезертирства. Причому ці факти не були поодинокими, що, відповідно, примусило Сталіна виокремити ці факти у своєму зверненні від 3 липня 1941 р. як реальну загрозу Батьківщині та закликати народ до всебічної допомоги “армії та каральним органам” у боротьбі з панікерами, дезертирами та боягузами [10, 3].

Наказ Ставки ВГК № 270 від 16 серпня 1941 р. “Про відповідальність військовослужбовців за здачу у полон та залишення ворогу зброї” визначав у тому числі й новий порядок репресивних заходів стосовно начскладу та рядових РСЧА, “які під час бою зривали з себе знаки розрізнення і дезертирували у тил або здавались у полон ворогові”. Дозволялося застосовувати розстріли позасудовими органами (особливі відділи, НКВС) до цих зрадників Батьківщини [11, 58–60]. Безумовно, появу наказу № 270 слід визнати

своєчасною та його вимоги повністю адекватними до реального стану справ у діючій армії та особливостей військово-політичної обстановки, що склалася. Але варто також зазначити, що використання вимог наказу № 270 зазвичай перетворювалося на безконтрольний розстріл підлеглих неадекватними (часто у нетверезому стані) командирами та начальниками. Масштаби цих зловживань були настільки вражаючими, що спровокували появу наказу НКО СРСР № 0391 від 4 жовтня 1941 р. “Про факти підміни виховної роботи репресіями” [11, 108–109].

Проте, як ми вже зазначали, підстави для вжиття жорстоких заходів щодо наведення порядку та дисципліни у військах дійсно були. Масових масштабів набувала проблема дезертирства. Вже 26 червня начальник управління політичної пропаганди Південно-Західного фронту (ПЗФ) бригадний комісар Михайлов доповідав начальнику ГУПІ ЧА Мехлісу про факти паніки серед окремих командирів та червоноармійців. Вказано на системні спроби ухилення від мобілізації призовників, “особливо із західних областей УРСР”, які “панічно налаштовані, роблять спробу ухилитися від служби в Червоній Армії, дезертирують”. Зазначено, що з метою підтримання дисципліни “у 41 стрілецької дивізії з 22 по 25 червня 1941 р. за боягузтво та дезертирство розстріляно 10 червоноармійців приписного складу”. 3 липня 1941 р. Михайлов доповідає ще більш вражаючі цифри: “За період з 29 червня по 1 липня 3-м відділом ПЗФ затримано 697 дезертирів, у т. ч. 6 чоловік начскладу. У частинах 6 стрілецького корпусу під час бойових дій затримано дезертирів та повернуто на фронт до 5000 чоловік, 3-м відділом розстріляно по корпусу 100 осіб дезертирів... У 99 дивізії із числа приписників Західних областей УРСР під час бою 80 чоловік відмовилися стріляти. Всі вони командуванням розстріляні перед строем” [13].

17 липня Михайлов доповідає Мехлісу: “В частинах фронту було багато випадків панічного відступу з поля бою окремих військовослужбовців, груп, підрозділів. Паніка часто переносилася шкурниками та боягузами в інші частини, що дезорієнтувало вищі штаби про дійсний стан справ на фронті... Надзвичайно велика кількість дезертирів... За неповними даними, загороджувальними загонами затримано за період війни 54000 чоловік, які загубили свої частини... у

тому числі 1300 чоловік начскладу... Із числа затриманих притягнуто до відповідальності за дезертирство 1147 чоловік, осуджено судом воєнного трибуналу – 546 чоловік, 72% осуджених винесений вирок – розстріл” [13]. Лише у період 22–24 липня 1941 р. бійцями винищувальних батальйонів Київської області було затримано 1392 дезертири, із них розстріляно 31 особу [14, 38].

За донесеннями особливого відділу Південно-Західного фронту, з 12-ої армії у перші тижні війни дезертирувала більшість призовників із західних областей УРСР. З метою попередження випадків дезертирства та деморалізації особового складу 12-ої армії наприкінці липня 1941 р. усі нелояльні призовники із Західної України були роззброєні та відправлені в тил на господарські роботи [15, 136].

У донесенні від 13 липня 1941 р. управління політпропаганди Південного фронту Військової Ради фронту доповідало, що за період бойових дій з 22 червня по 10 липня 1941 р. “в частинах фронту здійснено 698 дезертирств. Дезертирства здійснюються не тільки поодиночі, але й групами червоноармійців зі зброєю. В окремих частинах та з’єднаннях дезертирство набуло масового характеру”. У донесенні підкреслено, що на 6 липня із частин 96 стрілецької дивізії дезертирувало 267 осіб. 30 червня під час наступу німців на позиції 176 стрілецької дивізії 40 бійців підняли руки та побігли до німців, закликаючи бійців наслідувати їх приклад. Начальник відділу політичної пропаганди 18-ої армії у донесенні в управління політпропаганди Південного фронту 13 липня 1941 р. писав, що приписний склад, призваний з Чернівецької області, масово дезертирував з військових частин [16, 101]. Поширення у військах халатності, боягузництва, панікерства наказано припиняти розстрілами на місці [17, 317–318].

7 липня 1941 р. начальник ГУПП ЧА Л. Мехліс у своїй директиві “Про гласність та виконання вироків з вищою мірою покарання” зосередив зусилля політапарату на боротьбі з проявами антипатріотичної поведінки воїнів, дозволив публікацію найхарактерніших вироків трибуналів (не більш одного у номері газети) про страти червоноармійців та молодших командирів у армійських й дивізійних газетах. “Найбільш злісних дезертирів та панікерів, які засуджені Трибуналом, дозволяю в залежності від обстановки розстрілювати перед строем” [18, 74].

Окремо слід окреслити проблему, яка постала із призовниками Західної України та Північної Буковини. Наведені факти масового дезертирства, військових злочинів на полю бою змусили воєнно-політичне керівництво приймати відповідні обмежувальні міри. Підтвердженням цього є, наприклад, вказівка ГоловПУ РСЧА “Про відбір танкових екіпажів” від 12 серпня 1941 р. У документі наголошено на тому, щоб “не включати у склад бойових екіпажів осіб, які призвані із Західної України..., Північної Буковини”. Отже, на підставі того, що екіпажі вимагали формувати виключно із “військовослужбовців, які безмежно віддані нашій Батьківщині, більшовицькій партії та радянському уряду”, слід зазначити, що командування РСЧА вірно оцінювало стан політичних уподобань переважної більшості західноукраїнського призовного контингенту [1, 61].

Застосування суворих заходів вимагала також й проблема вияву антипатріотичних настроїв у формі добровільного переходу червоноармійців на бік противника. У донесенні управління політичної пропаганди Південного фронту від 13 липня 1941 р. наводиться приклад масового переходу на бік ворога під час бою 200 червоноармійців 176-ї стрілецької дивізії. Всі вони одразу ж взяли участь у боях проти радянських військ [16, 101].

12 вересня 1941 р. директивою Ставки ВГК № 001919 головнокомандувачу військами Південно-Західного напрямку було наказано створити у кожній стрілецькій дивізії один загороджувальний загін з метою надання допомоги комскладу у підтриманні та встановленні твердої дисципліни, для призупинення панічного відступу та ліквідації ініціаторів паніки [19]. Згідно з даними наркомату внутрішніх справ, у другій половині 1941 р. чекісти затримали у прифронтівій смузі і в тилу 638 112 військовослужбовців. З них заарештовано 82 865 чоловік, 555 247 – передано у військові формування, понад 10 тис. розстріляно [20, 294]. За доповіддю 10 жовтня 1941 р. заступника начальника управління Особливих відділів НКВС СРСР комісара держбезпеки 3 рангу С.Р. Мільштейна Наркому внутрішніх справ генеральному комісару держбезпеки Л.П. Берії “з початку війни по 10 жовтня Особливими відділами НКВС та загороджувальними загонами НКВС з охорони тилу ...Південно-Західний (фронт): арештовано – 3249, розстріляно – 868; розстріляно перед строем – 280; Південний: арештовано – 3599;

розстріляно – 919; розстріляно перед строем – 191” [цит. за 19]. За даними дослідження визнаного фахівця з історії Другої світової війни професора В. Короля, кількість розстріляних перед строем на Південному фронті дорівнює 796 особам [21, 95].

Формування патріотичної свідомості воїнів ґрунтувалося на існуючому протиріччі між намаганням відобразити масштабність протиборства з ворогом та міфологізацією й ідеалізацією діяльності військово-політичного керівництва та успіхів Червоної Армії. Одразу зауважимо, що цей психолого-ідеологічний прийом використовували усі держави та армії в усі часи з метою проведення пропагандистських заходів із виховання у населення віри у непогрішність власного керівництва та непереможність власних збройних сил.

Під час Великої Вітчизняної війни у ряді випадків замовчування реального стану справ, надмірний оптимізм викликали падіння морально-психологічного стану військ, роздратування населення, що послаблювало авторитет влади та її пропагандистського апарату. Наприклад, у затвердженій директивою ГУПП ЧА № 140 від 15 липня 1941 р. листівці до червоноармійців, які вели бойові дії у тилу противника, з метою підняття морального духу воїнів наводяться абсолютно нереальні інформаційні показники щодо результатів перших трьох тижнів війни. Вказано, що вермахт втратив не менше мільйона військовослужбовців, більш 3 тис. танків та 2300 літаків. Безпідставно стверджувалось про розгром кращих німецьких дивізій [1, 45].

Висновки. Прояви героїзму та боягузтва, витримки та паніки, духовного піднесення та шкурництва виявилися як сукупність пов'язаних між собою історичних подій, розвитку держави та комплексу протиріч й суперечностей. Слід визнати факт переходу на бік противника у початковий період війни значної кількості радянських громадян. Частина з них керувалася відчуттям особистої помсти державі за жахи розкуркулення, голодомору, репресій 30-х років. Інші перейшли на бік ворога через безвихідь масових військових оточень та кошмар концтаборів. Були ідейні противники, які свідомо ставали на шлях співпраці з окупантами, але, слід зазначити, що були й маргінальні елементи, які взагалі були позбавлені почуття честі та гідності. Частина громадян зайняла позицію ухилення від виконання військового обов'язку внаслідок ідеологічного несприйняття та

навіть заперечення постулатів радянського громадянського та патріотичного світобачення.

У цій системі діалектичних протиріч ще більш величним виглядає славетний, з великою часткою трагізму, подвиг переважної більшості радянських воїнів, які з громадянської гідністю та військовою честю до кінця виконали свій патріотичний, громадянський та військовий обов'язок у найдраматичніший період війни.

1. Русский архив. Главные политические органы Вооруженных Сил СССР в годы Великой Отечественной войны: документы и материалы, 1941–1945 гг. Том 17–6 (1–2). / [Под общ. ред. генерал-майора В.А. Золотарева]. – М.: ТЕРРА, 1996. – 672 с.
2. Репко С.И. Цена иллюзий. Пропаганда на войска и население противника в первые месяцы войны / С.И. Репко // Военно-исторический журнал. – 1992. – № 22. – С. 8–15.
3. Из приказа Начальника Главного Политического Управления Красной Армии Л. Мехлиса от 10.12.1941 // Родина. – 1991. – № 6-7. – С. 75.
4. Довженко А. Родина приказывает / А. Довженко. – Красноармеец, – 1942. – № 15. – С. 2-3.
5. Из архивов МО СССР. Первые дни войны в документах // Военно-исторический журнал. – 1989. – № 6. – С. 22–35.
6. Из архивов МО СССР. Первые дни войны в документах // Военно-исторический журнал. – 1989. – № 7. – С. 22–34.
7. Из архивов МО СССР. Первые дни войны в документах // Военно-исторический журнал. – 1989. – № 9. – С. 15–21.
8. Айрапетов А.Г. Вермахт в войне против СССР (историко-психологический аспект) / А.Г. Айрапетов, С.Н. Молотков // Новая и новейшая история. – № 4. – 2010. – С. 32–46.
9. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.) / М.В. Коваль. – К.: ВД “Альтернативи”, 1999. – 336 с.
10. Калинин М. Товарищ Сталин об отечественной войне / М. Калинин // Спутник агитатора. – 1942. – № 16. – С. 1–13.
11. Русский архив: Великая Отечественная: Т. 13 (2–2). Приказы народного комиссара обороны СССР. 22 июня 1941 г. – 1942 г. / [Под общ. ред. генерал-майора В.А. Золотарева]. – М.: ТЕРРА, 1997. – 448 с.
12. Русский архив: Великая Отечественная: Т. 13 (2–2). Приказы народного комиссара обороны СССР. 22 июня 1941 г. – 1942 г. / [Под общ. ред. генерал-майора В.А. Золотарева]. – М.: ТЕРРА, 1997. – 448 с.
13. Из сводок управления политической пропаганды Юго-Западного фронта / [Электронный ресурс]. – Режим доступа до сайта: rkka.ru/idocs.htm.
14. Центральний державний архів громадських організацій України (ЦДАГОУ), ф. 62, оп. 8, спр. 1.

15. Российский государственный военный архив (РГВА), ф. 9, оп. 39, д. 100.
16. *Кучер В.І.* Дезертири: військові злочинці чи заручники трагічних обставин / В.І. Кучер // Вісник Черкаського університету. Серія “Історичні науки”. – 2011. – Вип. 202. Частина III. – С. 99–107.
17. Сборник боевых документов Великой Отечественной войны. Выпуск 40. – Москва: Воениздат, 1960. – 472 с.
18. Центральный архив Министерства обороны Российской Федерации (ЦАМО РФ), ф. 229, оп. 178, д. 8.
19. *Дайнес В.О.* Штрафбаты и заградотряды Красной Армии [Электронный ресурс] / В.О. Дайнес. – Режим доступа до сайта: http://militera.lib.ru/research/daynes_vo02/text.html#t2.
20. *Гриневич В.А.* Суспільно-політичні настрої населення України у роки Другої світової війни (1939–1945) / В.А. Гриневич. – К.: Ін-т нац. відносин і політології НАН України, 2007. – 520 с.
21. *Король В.Ю.* Ціна перемоги над нацизмом для слов'янських та інших народів СРСР у 1939–1945 рр. / В.Ю. Король // Вісник Черкаського університету. – 2011. – Вип. 202. – Частина III. – С. 91–99.

Надійшла до редколегії 24.02.2012 р.

Рецензент: *Ю.Ю. Сливка*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Львівська державна фінансова академія, м. Львів.

Гула Р.В.

ОСОБЕННОСТИ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОГО СОСТАВА РАБОЧЕ-КРЕСТЬЯНСКОЙ КРАСНОЙ АРМИИ ПРИ ВЕДЕНИИ ОБОРОННЫХ БОЕВ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ В ПЕРИОД 1941–1942 гг.

Проанализировано место и роль патриотического и интернационального воспитания в Рабоче-Крестьянской Красной Армии в период ведения оборонительных боев на территории Украины в 1941–1942 гг. Раскрыты основные противоречия, формы и особенности воспитательного процесса на конкретном историческом материале.

Ключевые слова: пролетарский интернационализм, советский патриотизм, воинский подвиг.

Hula R.

PECULIARITIES OF PATRIOTIC EDUCATION OF PERSONNEL IN THE WORKERS AND PEASANTS' RED ARMY DURING DEFENSIVE BATTLES ON THE TERRITORY OF UKRAINE IN 1941-1942

Analyzed the role and place of patriotic and international education in the Workers and Peasants' Red Army during the conduct of defensive battles in Ukraine in 1941–1942 discover contradictions, forms and features of the educational process through analysis of historical material.

Key words: proletarian internationalism, Soviet patriotism, military heroism.